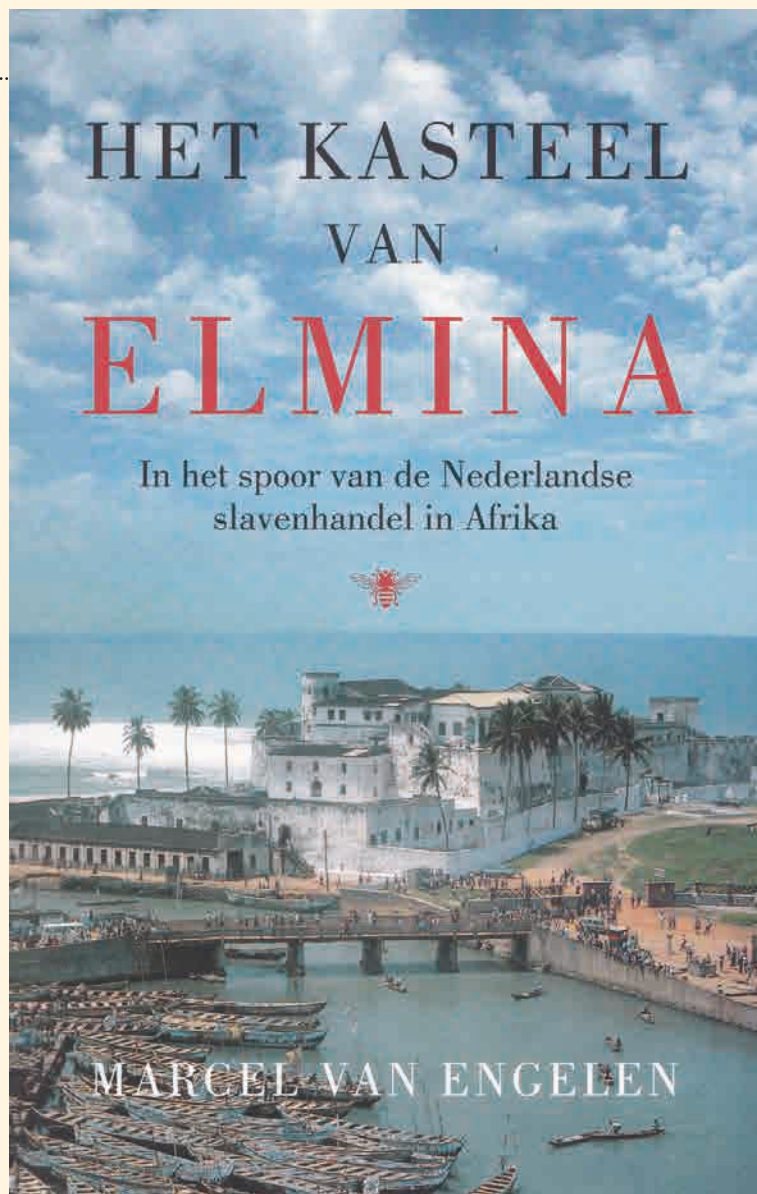

Op zoek naar sporen van de slavernij

Op de kust van Ghana – voorheen de Goudkust – ligt waarschijnlijk het grootste gebouw dat verbonden kan worden aan de geschiedenis van de Nederlandse slavernij en slavenhandel: het kasteel van Elmina. Gesticht door de Portugezen als plek om goederen – goud dus – op te slaan voor transport naar Europa, verwerd het tot een van de ‘schuldige plekken’ van mensenhandel. Van 1637 tot 1872 (overdracht aan de Britten) was het markante fort Nederlands bezit en werden, naar schatting, zo’n 100.000 Afrikaanse mensen, via de ‘door of no return’, op reis naar de Amerika’s gezet. Journalist Marcel van Engelen, die meermalen in Ghana was geweest, zocht tevergeefs naar een integrale studie over de positie van Elmina in de slavenhandel. Hij ‘besloot het boek te maken dat ik zelf had willen vinden toen ik in het boekwinkeltje [van het kasteel, GJO] stond’. Het resultaat is niet echt bevredigend. Wie op zoek gaat naar sporen van slavenhandel en slavernij stuit al snel op het probleem dat het vooral om westerse archieven gaat. Het is niet voor niets dat er vrijwel geen musea zijn die iets substantieels tonen over slavernij. In Liverpool is op indringende wijze een verdieping van het Maritiem Museum gewijd aan dit onderwerp en op Curaçao heeft Jacob Geld Dekker zijn privémuseum Kura Hulanda in Otrobanda, Willemstad, maar dan houdt het snel op. Ja, er zijn natuurlijk plantages (Suriname) en slavenhuisjes (Bonaire), maar deze hebben of andere bestemmingen gekregen, of zijn vervallen, of zijn

in het geheel niet representatief voor de behandeling van slaven (Bonaire). Dat is ook het probleem waar Marcel van Engelen tegenaan is gelopen. *Het kasteel van Elmina* is een soort reisboek, door en langs de bronnen van de geschiedenis van de slavenhandel met betrekking tot het fort. Van Engelen beschrijft zijn ‘reis’ door de relevante literatuur, langs de auteurs van die literatuur en de reizen die hij maakt naar het binnenland van Ghana. Met name wanneer hij dat laatste doet, merk je zijn – terecht – terughoudendheid bij het geloof in de verhalen. Hij wil niet de goedgelovige *African roots tourist* zijn, die alles voor zoete koek slikt. Wanneer hij dieper wil gaan, is duidelijk dat hem achtergronden en de techniek van *oral history* ontbreken om juist dat te doen wat hij

wil: doordringen hoe de slavenhandel beleefd is. Een conclusie die hij meermalen trekt, is dat ook de Ghanezen hier niet al te diep op in willen gaan; slavenhandel is deel van hun geschiedenis. Zij zijn de aanbrengers van mensen geweest. Zonder Ashanti die krijgsgeschiedenissen naar de kust brachten, was er geen slavenhandel geweest. En dan wellicht Van Engelens sterkste conclusie: het beeld dat Afrikaanse volkeren speelbal waren van Europeanen, die met kralen en spiegel-tjes te paaien waren, is niet juist. Het waren de Europeanen, Hollanders, Zeeuwen, die afhankelijk waren van hun Afrikaanse *counterparts*. De Europeanen zijn nooit verder gekomen dan de kust, wilden dat ook niet, konden dat niet (zonder veel grotere investeringen). Zij wachtten

slechts af wat hen gebracht werd. Van Engelen maakt een reis langs zijn bronnen. Zo spreekt hij onder anderen met Henk den Heijer en Piet Emmer, de 'Leidse School' binnen de Nederlandse slavernij-literatuur. Van Engelen spreekt van een *Historikerstrijd*. Den Heijer, maar vooral Emmer, behoren in deze 'strijd' in het kamp van de revisionisten. Dit is de zijde die grofweg stelt dat slavernij van alle tijden (zeker in Afrika) is, de impact op Afrika gering is, slavenhandel en slavernij weinig heeft bijgedragen aan de economie in *patria* en dat, hoewel nu moreel verwerpelijk, in de tijd waarin het speelde behandeling van allerlei personen niet veel afweek van de behandeling van slaven. Hiertegenover staat eigenlijk alleen de Friese Amerikaan Johannes Postma, die echter na zijn proefschrift *The Dutch in the Atlantic Slave Trade* weinig meer over het onderwerp heeft gepubliceerd. Daarnaast zijn er, iedere keer wanneer Emmer – bijvoorbeeld middels ingezonden stukken – olie op het vuur gooit, verontwaardigde reacties, maar deze leiden niet tot publicaties die een diepgravend tegengeluid laten horen. *Het kasteel van Elmina* is dat zeker ook niet. Daar is het te beschrijvend voor. Het is wel een moedige poging om, 150 jaar na de officiële afschaffing van de Nederlandse slavernij, de positie die Nederland tijdens de slavenhandel innam beter te begrijpen. Voor wie in het Nederlandse slavernijverleden geïnteresseerd is, is het een aanrader.

Ger Jan Onrust

**Het kasteel van Elmina.
In het spoor van de Nederlandse
slavenhandel in Afrika
Marcel van Engelen**

De Bezige Bij, Amsterdam 2013,
304 blz., € 19,90

Speurtocht door Rome

Over Rome en haar geschiedenis is bijna evenveel geschreven als over de Amerikaanse Burgeroorlog en over de timmermanszoon uit Nazareth. Toch miste Irene de Koning, docent klassieke talen, een boek over Rome dat speciaal voor kinderen is geschreven. Als frequent Rome-bezoeker (zowel met leerlingen als met haar familie) wilde ze de stad en haar geschiedenis op een andere wijze naar voren laten komen. In 2004 begon ze met een speurtocht en een quiz. Nadat ze een sabbatical had opgenomen, is ze het boek gaan schrijven. Alle kennis en informatie die ze de afgelopen jaren had verzameld over de geschiedenis van de 'Eeuwige Stad' heeft ze gebundeld in de *Kidsgids. Als Aeneas op avontuur door Rome*. Het boek is geschreven in een taal die jongeren aanspreekt, waardoor het zeer prettig leest.

Elk hoofdstuk begint met een mythisch verhaal ('Een vloek over Troje', 'Achilles'). De verhalen zijn gelinkt aan wat de leerlingen tijdens de wandeling van die dag te zien krijgen. Ze worden uitgedaagd om – met het boek in de hand – *bagage* (extra informatie) door te nemen. Tijdens de zwerftocht komen de leerlingen allerlei *uitdagingen* (vragen) tegen die ze moeten zien op te lossen. Antwoorden op de vragen worden aan het eind van elk hoofdstuk gegeven.

Icoontjes in de tekst (bijvoorbeeld een spiegelkje, een verrekijker of een oog) maken duidelijk welke actie er van de leerlingen wordt verwacht. Ze worden op deze manier uitgedaagd om verder te zoeken en verbanden te leggen met een eerdere geschiedenis. Leerlingen moeten hun ogen goed de kost geven, want sommige uitdagingen zijn niet mals: turf het aantal keren

dat je een keizer tegenkomt, of hoe vaak heb je het wapen van de pauselijke familie Farnese gezien? Ook voor in de musea zijn allerlei kijkopdrachten verzonnen die de leerlingen moeten aansporen om gericht te kijken, waardoor ze zelf ontdekken welke verbanden er bestaan tussen de verschillende gebeurtenissen die er in Rome hebben plaatsgevonden.

Voor docenten die met leerlingen naar Rome gaan – of voor de docent die graag over de stad Rome vertelt – is dit boek zeer handzaam en bruikbaar. Het sabbatical dat Irene de Koning ervoor heeft gebruikt is dan ook niet voor niets geweest. Dat ze daarna zelf een moeilijke zwerftocht heeft moeten maken om het boek te laten uitgeven, zorgt ervoor dat je alleen maar dankbaar kunt zijn dat je dit boek in de hand hebt.

Ben Vriesema ■

**Kidsgids. Als Aeneas op
zwerftocht door Rome
Irene de Koning**

Te bestellen via www.boekscout.nl; 209 blz., € 18,95

